

domaćinstvu neko od starijih ukućana zna za poneki lek za ukazivanje prve pomoći, pa čak i za lečenje hroničnih bolesnika. I one osobe koje znaju nešto više o lečenju i izradi lekova (najčešće isluženi bolničari) ne naplaćuju svoje usluge, ali poneko od njih prima neki dar ako mu se ponudi.

Među starijim Paštrovićima još uvek se poštuje zadana reč i obećanje i čuva poštenje i međuljudski odnos, pogotovo kad bolesniku treba pomoći.

»Lekovito bilje je najstariji lek svih naroda kroz sva vremena na svim kontinentima«

ETHNO-PHYTO THERAPY IN PAŠTROVIĆI

Milena MIHAJLOV and Jovan TUCAKOV

In Paštrovići, the folk orthopedists and healers are nowadays still appreciated at the most, as it is the case and almost a rule in all other nations on different continents with constant wars for the native country through centuries. Healers and sorcerers disappeared completely in the XXth century, especially after the Second World War. However, there are folk orthopedists even now, and people still go to them to seek help, although there are many educated doctors in this part of Yugoslavia; folk orthopedists have no work permits for the treatment of patients.

The folk skill of treatment and production of medicaments began to reduce in the XXth century, and after 1945 it faded and disappeared very quickly. It is saved only among the oldest inhabitants of Paštrovići. Young people use folk medicaments only in special circumstances.

Medicinal herbs make over 90% of folk medicaments. This is quite understandable, because there are different sorts of plants in abundance on the territory of Paštrovići; they are of good quality due to the favourable climatic conditions. However, throughout centuries, medicinal herbs were principal drugs and healing raw material for medicaments production as in folk, so in the school medicine. In addition to simple drugs, there are very complex ones, the real galenic preparations (ointments, for example). In the mountain regions, people saved the healing skill of their ancestors, and there was a centuries-old influence of Italy, especially Venice (homeopathy, exotic drugs, etc.). There are less disfigurements in the folk medicine in villages than in towns.

O ZDRAVSTVENOJ KULTURI BOKE SREDNJEG VIJEKA (DO 1420)

Risto KOVIJANIĆ

Legende o postanku Budve, Kotora i Ulcinja daju povoda opravdanoj pretpostavci da je tu bilo pojava zdravstvene kulture još u starogrčkoj eposi, u grčkim kolonijama od VII do IV vijeka prije nove ere. I arheološki nalazi upućuju na daleka vremena stare kulture. »Medicina je« — kaže se — »isto toliko stara koliko i čovječanstvo«.

Po legendi, Budvu je osnovao Kadmo, sin feničanskog kralja, osnivač grčke Tebe i pismenosti. Herodot (V vijek prije n. e.), u vrijeme kada se širila medicinska nauka slavnog Hipokrata, piše o putovanju Kadma po Iliriji i o Feničanima koji dolaze ka ilirskom plemenu nastanjenom oko »Risanske rijeke« (Bokokotorskog zaliva). Ime Budva je feničanskog porijekla. Feničani, učitelji Grka, širili su po Sredozemlju svoju kulturu, primljenu od Egipćana i Vavilonaca, u kojih je medicina bila vrlo razvijena. Kotor su, kaže druga legenda, osnovali Kolhiđani (pleme Feničana) koji su, u prethomerovsko doba, progonili Argonaute, Jasona i njegovu družinu, za preoteto zlatno runo (simbol pomorskog bogatstva i prestiža). Tome u prilog govori ime Ulcinja koji su, kako govori treća legenda, takođe osnovali Kolhiđani (Kolhimum, Olhimum, Olcinium, Dulcinium, Ulcinj). Grci su smatrali da je to jedno od najstarijih naselja.

Legenda ide dalje od sačuvanih istorijskih podataka. Ona u svom korijenu nosi istinu, sačuvanu predanjem. Zato istoričar ne sme da je prenebregne.

U doba vladavine Rimljana — koji su naučnu medicinu primili od Grka — i doba vladavine Vizantije, u ranijem srednjem vijeku, u gradovima na području Crnogorskog primorja bilo je svakako zdravstvenih radnika, vjerovatno i izvjesnih zdravstvenih ustanova, kao i u Cavtatu i Solinu. Apoteke su se širile još u doba Hipokrata. U Kotoru je otkopan nadgrobni spomenik iz rimske epohe, s grčkim natpisom. Podiže ga sebi: »Licius Luscius Eucarpus, vrijedni opštinski ljekar«. Pretpostavlja se da je u benediktinskim manastirima našeg Primorja bilo apoteka u doba Vizantije i doba zetskih Vojislavljevića. Pojava ljekara i apotekara u ovim gradovima možda je istovremena s pojavom latinskog notara. Kotorski notarski spisi pominju se iz 1200. godine. Najstariji sačuvani su iz 1326—1337, za vladavine Dečanskog i Dušana. Po njima se da zaključiti da je u Kotoru bilo ljekara i apotekara i u drugoj polovini XIII vijeka, za vladavine Uroša I i njegove žene Jelene Anžujске, Milutinove suvladarke u Zeti.

Godine 1326. u Kotoru rade dva opštinska ljekara: fizikus Jakobo iz Osima i hirurg Filipino iz Ferma, te jedan opštinski apotekar, Albergeto iz Venecije. Tokom pomenutog 12-godišnjeg perioda (1326—1337) radili su još: Pietro Valens iz Rima, internista i Marin (Menča) Baranin, hirurg koji je ranije službovao u Dubrovniku (poznat po Jirečeku, Jeremiću i Tadiću). Radila su još i dva apotekara, Enriko Bonanini i Đovan Anđelov, oba iz Barlete. Tada je, očevidno, postojala i gradska apoteka, osnovana svakako ranije, najkasnije krajem XIII vijeka. To je jedna od najstarijih apoteka u Jugoslaviji i najstarijih u Evropi poslije Italije; znamenit kulturni spomenik naše istorije, kao i kotorska gramatikalna škola (niža gimnazija) iz toga vremena koja je tokom XV i XVI vijeka prerasla u višu gimnaziju. Koterski notarski spisi iz 1338—1394. nijesu sačuvani. Iz 30-godišnjeg perioda kotorske samostalnosti (1391—1420) sačuvani su spisi samo iz osam godina: 1395—1400. i 1419—1420. U to vrijeme izređala su se četiri opštinska apotekara, Marko Paolo iz Venecije, Ratko Ozrenić koji je radio u Dubrovniku i Srbiji, Jakobo Kambijev iz Bolonje i Pietro Antoniov iz Kremone. Od ljekara pominju se samo: Pietro iz Bolonje, hirurg, Paolo iz Barlete, berberin zubar, vidar rana i Lorenzo iz Bolonje, veterinar. Iz ovog vremena sačuvana je zgrada kotorske apoteke koju je držao pomenuti Marko Paolo, za vladavine cara Uroša, kratkotrajne vladavine ugarsko-hrvatskog kralja Ludvika Anžujskog (1372—1377, 1381—1384) i kratkotrajne vladavine bosanskog kralja Tvrtka I (1385—1391). To je najstarija sačuvana zgrada gradske apoteke u Jugoslaviji.

Koterski ljekari liječili su bolesnike iz grada i okoline, iz Boke. Kao dubrovački ljekari tih vremena koji su išli u Bosnu i Hercegovinu, Zetu i Srbiju da liječe tamošnje vladare, visoke feudalce i druge osobe, kao: Tvrtka II, vojvodu Vlatka Vukovića, vojvodu Sandalja i Radoslava Pavlovića, Đurđa Stracimirovića Balšića, Balšu II i Balšu III, Stevana Dečanskog i Stevana Lazarevića, tako su, neosporno, išli u Zetu i kotorski ljekari.

Prva poznata kotorska bolnica, Hospital siromaha religiozne bratovštine sv. Križa, podignuta je 1372. g.; druga, Hospital sv. Duha, pominje se 1399. Ovi hospitali razlikovali su se od bolnica koje su osnivali srpski srednjovjekovni vladari, Nemanja, odnosno sv. Sava, pri Hilandararu i Studenici, Milutin u Carigradu s medicinskom školom, Dečanski pri Dečanima, Dušan pri Svetom Arhanđelu u Prizrenu.*

ON THE HEALTH CULTURE IN BOKA KOTORSKA IN THE MIDDLE AGES (till 1420)

Risto KOVIJANIĆ

The author discussed a legend on the origin of Budva which was founded by Kadmo. He was the son of the Phenician king, founder of Thebes and literacy. Herodotus wrote

* O kotorskim ljekarima, apotekarima i apotekama vidi: R. Kovijanić i I. Stjepčević: *Kulturni život staroga Kotora (XIV—XVIII vijek)*, knj. II, Cetinje, 1957; R. Kovijanić: *Apoteke Kotora u doba Nemanjića*. Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, LXXXVI—2, Beograd 1958; S. Mijušković i R. Kovijanić: *Grada za istoriju srpske medicine (XIV—XV vijek)*. Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1964. (R. K. Uvod).

that Hippocrates medical science spread all over Illyria and inhabited areas round «Risanska River».

During the Roman rule, there was the spreading of scientific medicine which Romans received from Greeks who lived in towns of Montenegrin coast. In Kotor, a monument of Licius Luscius Eucarpus was excavated; he was a well known community physician. Some indications showed that in Benedictine monasteries on our coast, there were pharmacies during Byzantine rule. The oldest saved documents were from 1326 to 1327 during the reign of Dečanski and Dušan. So, it could be concluded, there were physicians and pharmacists in Kotor in the second half of the XIIIth century. In 1326, in Kotor, there were two community physicians (Jakobo from Osim and surgeon Filipino from Perm), and one pharmacist (Albergeto from Venice). Later, there were many physicians from Italy. It was supposed that one of the oldest pharmacies in Yugoslavia and the oldest pharmacy in Europe, except Italy, was opened and worked in Kotor, at the end of the XIIIth century.

During the 30-year period of Kotor independence, some pharmacists from Venice were mentioned, then Ratko Ozrenić, who worked in Dubrovnik and Serbia. As for physicians, some of them from Bologna and Barlette were mentioned, too. The pharmacy building in Kotor remained still until the present days. The owner was Marko Paolo during the reign of the Emperor Uroš, and during the short reign of Bosnian Emperor Tvrtko. That would be the oldest saved building of a town's pharmacy in Yugoslavia.

Like physicians from Dubrovnik, those from Kotor treated many rulers and feudal lords of that time all over Balkan, such as: Tvrtko the Second, the Duke of Sandalj, Balša the II and Balša the IIIrd, as well as Stevan Dečanski and Stevan Lazarević.

The first well known hospital in Kotor was constructed in 1372. The Hospital of the Holy Ghost was mentioned already in 1372. Hospitals, however, had no their own medical schools, as it was the case with Milutin's hospital in Constantinople and the King Dečanski Hospital in monastery Dečani.